

Мельник О.О.

аспірант кафедри банківської справи
та фінансових послуг,
Університет митної справи та фінансів

Melnyk Oleksandr

University of Customs and Finance

УПРАВЛІННЯ НЕПРАЦЮЮЧИМИ КРЕДИТАМИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена аналізу непрацюючих активів банківської системи України. Проаналізовано частку непрацюючого портфеля загалом та у розрізі банків за формою власності та видом економічної діяльності підприємств. Трансформація української економіки знаходить своє відображення у змінах законодавства у фінансовому секторі, насамперед у Постановах Національного Банку України. Досвід зарубіжних країн, співпраця з Міжнародним валютним фондом та іншими фінансовими інститутами світової системи дали змогу перейти на новий рівень оцінки ризиків у напрямі кредитування юридичних осіб на території України. Відсутність чіткої системи регулювання ризиків, непрозорість ведення діяльності з боку позичальників, значний політичний тиск на банківську систему у період з 2011 по 2014 роки, монополія певних груп банків на банківському ринку, відсутність чітких бізнес-стратегій банків стали передумовами виникнення значної частини непрацюючих кредитів в Україні.

Ключові слова: непрацюючий кредит (NPL), кредитний портфель, банківська система, галузь економіки.

Постанова проблеми. Питанню якості кредитного портфеля протягом останніх років приділяється усе більше уваги. У напрямі розвитку співпраці з міжнародними фінансовими організаціями активно піднімається питання якості роботи банківської системи України як індикатора розвитку економіки. Нині Національний банк приділяє значну увагу питанню якості кредитного портфеля банківської системи, розвиває методологічну базу щодо покращення стану та роботи з непрацюючими активами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питання непрацюючих активів та управління ними присвятили свої роботи Л. Слобода [1], Д. Гладких [2], О. Коць [3]. З урахуванням усіх напрацьованих розширення нормативної бази, використання зарубіжного досвіду нині актуальним залишається питання виникнення непрацюючих активів у кожному з банків та у розрізі підприємств за видом економічної діяльності та пошуку способів зменшення проблемної заборгованості у кредитному портфелі банківської системи України. Усі останні дослідження питання NPL стосуються самої сутності цього поняття, розгляду причин виникнення цієї заборгованості.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження якості кредитного портфеля банківської системи України, динаміки кредитного портфеля та розміру непрацюючих активів системи загалом.

Виклад основного матеріалу. Непрацюючі активи негативно впливають на структуру банків та якість кредитних портфелів, чинять тиск на показник достатності регулятивного капіталу банків, суттєво знижують ефективність банківської діяльності, ускладнюють процес управління фінансовими потоками, знижують довіру вкладників та інвесторів до банківської системи, істотно зменшують можливості фінансування реального сектору економіки країни [1].

Європейський центральний банк вважає банківський кредит непрацюючим, якщо пройшло більше 90 днів, а позичальник не сплатив узгоджені внески або відсотки. Непрацюючі кредити також називають «безнадійними боргами» [4].

Непрацюючий кредит (NPL) – це позика, де позичальник перебуває у дефолті через те, що не сплатив заплановані платежі протягом певного періоду. Хоча точні елементи неналежного статусу можуть варіюватися залежно від умов конкретного позички, «відсутність платежу» зазвичай визначається як нульова виплата основного боргу або відсотків. Зазначений період також варіюється залежно від галузі та типу кредиту. Зазвичай цей період становить 90 днів або 180 днів.

NPL – відповідно до чинної класифікації це сумнівні та безнадійні до повернення кредити. Згідно з рекомендаціями МВФ, кредити вважають недіючими,

якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені [5]:

1) на три місяці (90 днів) або більше;

2) менш ніж на 90 днів, проте відповідно до національних норм нагляду вважається, що обслуговування такого кредиту є «слабким» або «незадовільним».

Якщо кредит був кваліфікований як недіючий, то він повинен залишатись у цій категорії до списання або отримання виплат.

Будь-який кредит, який заміщує кредит, що був кваліфікований як *Н.к.* (реструктуризація, переоформлення, рефінансування кредиту), повинен залишатись у цій категорії до отримання виплат процентів та повернення суми кредиту.

До обсягу кредитів, кваліфікованих як *Н.к.*, включається загальний обсяг заборгованості за ними, а не тільки прострочена сума.

Сьогодні у вітчизняній практиці до *Н.к.* відносять сумнівні та безнадійні кредити та кредити, які їх заміщують.

Поряд з *Н.к.* виділяють поняття «проблемні кредити», до складу яких включають прострочені та сумнівні кредити. Проте фактично до проблемних кредитів відносять виключно суму прострочених платежів за кредитом згідно з даними бухгалтерської звітності, а не загальний обсяг кредитів, за якими допущено прострочення.

Прострочені кредити – це заборгованість, яка не погашена в термін (строк), встановлений договором.

З метою аналізу стану NPL в Україні проведемо аналіз непрацюючих кредитів з січня 2019 року до січня 2020 року.

Ключовими питаннями аналізу будуть:

– рівень та динаміка проблемної заборгованості банків;

– рівень та динаміка проблемної заборгованості банків у розрізі форм власності;

– рівень та динаміка проблемної заборгованості у розрізі валют;

– рівень та динаміка проблемної заборгованості у розрізі галузей економіки.

На основі даних НБУ та класифікацій непрацюючих активів згідно з Постановою 351 проведемо аналіз якості кредитного портфеля.

Загальний кредитний портфель банківської системи становив 926 354 791 тис. грн. З них співвідношення виданих кредитів у гривні та іноземних валютах було приблизно 50:50. Непрацюючі кредити становили 519 591 487 тис. грн., що становило 56,1% усіх виданих кредитів. Непрацюючі кредити у гривні становили 48%, а в іноземних валютах – 52%.

Кредити системних банків становлять 75% усієї банківської системи, а також NPL-портфель становить 78%. Частка непрацюючих кредитів системних банків у гривні вища, ніж в іноземних валютах, – 90,5% проти 66,7%. Основною причиною такої статистичної відмінності є приналежність усіх державних банків до складу системних.

Найбільша частка непрацюючих кредитів у державних банках – 72%, водночас непрацюючі кредити у гривні становлять 78% проти 66% в іноземних валютах. Доступність до дешевого гривневого ресурсу державних банків призводить до зростання частки непрацюючих гривневих кредитів.

Іноземні банки мають більшу частку непрацюючих кредитів у валюті – 55,7% проти 16,0% проблемної заборгованості у гривні. Це пояснюється більшою доступністю до валютного ресурсу і дешевизною такого ресурсу в іноземних банках.

Приватні банки мають збалансований показник проблемної заборгованості у гривні та іноземній валюті.

Кредити державних банків становлять 56,4% кредитів банківської системи, проте частка NPL у загальному проблемному портфелі становить 72,4%. Іноземні та приватні банки мають меншу частку кредитного портфеля системи, 30,6% та 13,0% відповідно, однак їхня частка в NPL-портфелі менша від частки у загальному – 21,4% та 6,2% відповідно.

Детальніше розглянемо портфель державних банків: «Приватбанк», «Ощадбанк», «Укрексімбанк» та «Укргазбанк».

Основні характерні особливості усіх державних банків:

1) кожен із них входить до топ-20 банків за розміром кредитного портфеля;

2) кожен із них входить до топ-20 банків за розміром кредитного портфеля у гривні;

Таблиця 1

Якість кредитного портфеля у розрізі банків за формою власності станом на 01.02.2019 року

тис. грн.	Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Частка NPL		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
Державні	376 238 631	214 602 503	161 636 128	72,1%	77,5%	65,9%
Іноземні	111 209 352	18 774 885	92 434 468	39,2%	16,0%	55,7%
Приватні	32 143 504	16 745 990	15 397 514	26,6%	24,6%	29,3%
	519 591 487	250 123 378	269 468 109	56,1%	54,1%	58,1%
		48,1%	51,9%			
З них. Системні	406 267 933	226 398 476	179 869 456			
	78,2%	90,5%	66,7%			

Частка кредитного портфеля у розрізі банків за формою власності станом на 01.02.2019 року

тис. грн.	Залишки коштів за кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими суб'єктам господарювання		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
Державні	56,4%	59,8%	52,9%	72,4%	85,8%	60,0%
Іноземні	30,6%	25,4%	35,8%	21,4%	7,5%	34,3%
Приватні	13,0%	14,7%	11,3%	6,2%	6,7%	5,7%

NPL державних банків станом на 01.02.2019 року

тис. грн.	Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Частка NPL		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
2 АТ «Укресімбанк»	78 698 699	20 241 439	58 457 259	58,8%	60,7%	58,1%
6 АТ «ОЩАДБАНК»	74 645 023	15 991 828	58 653 194	63,7%	42,0%	74,2%
46 АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	217 498 058	174 108 973	43 389 085	95,6%	95,5%	96,1%
274 АБ «УКРГАЗБАНК»	5 396 852	4 260 262	1 136 589	12,4%	18,5%	5,5%

3) кожен із них входить до топ-20 банків за розміром кредитного портфеля в іноземній валюті;

4) кожен із них входить до топ-20 банків за розміром NPL-портфеля;

5) кожен з них входить до топ-20 банків за розміром NPL-портфеля у гривні;

6) кожен із них входить до топ-20 банків за розміром NPL-портфеля в іноземній валюті.

Пункти 4–6 є вихідними від пунктів 1–3, але існує одна відмінність між цими 4 банками. Частка проблемного портфеля «Укргазбанку» є меншою від 20%, тоді як проблемний портфель «Приватбанку» – понад 95%, проблемні портфелі «Ощадбанку» та «Укресімбанку» – у межах 60%. Токсичний портфель «Ощадбанку» більшою мірою сформований за рахунок валютної проблемної заборгованості. В «Укресімбанку» рівень проблемної заборгованості у гривні та валюті приблизно на одному рівні.

Загалом налічувалося 27 банків з іноземним капіталом, з них до групи системних відносилося 6, у процесі злиття й поглинання «Укрсоцбанк» приєднається до «Альфа-банку». За розміром кредитного портфеля до топ-20 відносилося 10 банків. За обсягом проблемного портфеля до топ-20 входило 9 банків. 8 банків з іноземним капіталом мали частку проблемних кредитів понад 20%.

Основну проблемну заборгованість сформували дочка російських банків – «Промінвестбанк» та «Сбербанк» (96% та 80% проблемних кредитів у загальному портфелі).

Найменшу частку проблемних активів у своєму портфелі має «СІТБАНК» – у межах 0,1%. Зважаючи на розмір кредитного портфеля та портфеля проблемних кредитів у розрізі валют, ефективними з огляду на частку проблемної заборгованості є

«ПРОКРЕДИТ банк», «УКРСИББАНК», «Райффайзен банк Аваль».

Шість банків із приватним капіталом входили до топ-20 за розміром кредитного портфеля. Сім банків входять до топ-20 за розміром проблемних активів. Системними є 4 банки: частка проблемних активів «ПУМБ» становить близько 30%, «ТАСКОМБАНК», «Південний» та «Універсал» мають у своєму портфелі близько 10% проблемних кредитів.

Значний розмір проблемної заборгованості мали «Банк Кредит Дніпро» та «Фінансова ініціатива», який перебуває у стані ліквідації.

Загалом 14 банків із приватним капіталом мали кредитний портфель понад 1 млрд гривень, 31 банк мав портфель менше 1 млрд гривень. Незважаючи на незначний обсяг кредитного портфеля банків із приватним капіталом, у 20 з 45 банків частка проблемних активів становить понад 20%. НБУ варто звернути увагу на діяльність таких фінансових установ з огляду на прозорість діяльності таких банків. Більшим за розміром капіталу гравцям ринку потрібно здійснювати поглинання таких фінансових установ з метою очищення системи від поганих кредитів.

Проведемо оцінку кредитів у розрізі галузей економіки.

Основною галуззю економіки, яку кредитують в Україні, є галузь G (оптова і роздрібна торгівля) – 31,3% кредитного портфеля. В основному цей сегмент кредитується у гривні.

Другою за рівнем кредитів є галузь С (переробка та виробництво) – 22,6%. З огляду на значний експорт цього типу підприємств кредитування здійснюється у більшій мірі у валюті.

На 3-му місці з приблизною однаковими частками є сектори А (сільське господарство), L (операції з неру-

NPL іноземних банків станом на 01.02.2019 року

тис. грн.	Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Частка NPL		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
3 ПАТ «Промінвестбанк»	43 529 988	7 340 054	36 189 934	95,9%	96,5%	95,8%
5 АТ «УКРСОЦБАНК» (системний)	8 018 126	2 446 943	5 571 183	79,5%	67,9%	86,0%
36 АТ «Райффайзен Банк Аваль» (системний)	3 044 972	2 532 287	512 685	7,1%	8,4%	3,9%
88 АТ «КРЕДОБАНК» (системний)	476 329	139 963	336 366	8,1%	3,9%	14,9%
91 ПАТ АКБ «Львів»	365 351	225 453	139 898	27,4%	29,7%	24,4%
128 АТ «СКАЙ БАНК»	15 916	15 916	-	9,1%	10,2%	0,0%
129 АТ «БТА Банк»	51 869	51 869	-	100,0%	100,0%	-
136 АТ «УКРСИББАНК» (системний)	1 497 389	618 336	879 052	7,3%	4,3%	14,1%
142 АТ «Ідея Банк»	86 414	6 448	79 966	98,5%	82,6%	100,0%
153 АТ «ПРАВЕКС БАНК»	35 263	-	35 263	3,7%	0,0%	10,1%
171 АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК»	2 282 672	1 016 975	1 265 697	10,4%	7,8%	14,4%
240 АТ «КІБ»	89 906	89 906	-	17,9%	20,7%	0,0%
251 АТ «ПРЕУС БАНК МКБ»	25 998	4 570	21 428	2,0%	0,7%	3,5%
272 АТ «АЛЬФА-БАНК» (системний)	4 122 629	80 300	4 042 329	16,9%	2,5%	19,1%
290 «ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК»	171 620	170 307	1 313	24,7%	29,0%	1,2%
295 АТ «ІНГ Банк Україна»	1 000 230	246 547	753 683	12,5%	4,7%	27,5%
296 АТ «ОТП БАНК» (системний)	2 680 134	1 101 583	1 578 551	14,9%	11,1%	19,7%
297 АТ «СІТІБАНК»	2 389	2 389	-	0,0%	0,1%	0,0%
298 АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	492 010	245 759	246 251	2,9%	2,1%	4,6%
299 АТ «СБЕРБАНК»	42 506 490	2 339 173	40 167 318	79,6%	58,3%	81,3%
325 АТ «БАНК ФОРВАРД»	7 355	7 355	-	11,3%	100,0%	0,0%
329 АТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	576 103	2 342	573 761	58,9%	1,0%	77,3%
331 АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»	123 961	85 981	37 980	10,2%	12,8%	6,9%
387 АТ «АП БАНК»	6 146	4 337	1 809	1,5%	1,3%	2,9%
407 АТ «Дойче Банк ДБУ»	-	-	-	0,0%	0,0%	0,0%
455 АТ «СББ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК»	-	-	-	0,0%	0,0%	-
512 АТ «АЛЬПАРІ БАНК»	92	92	-	0,5%	0,5%	0,0%

хомим майном) та ОО (Інше (для фізичних осіб (у т.ч. приватних нотаріусів та адвокатів) та нерезидентів)) – близько 7%.

Найбільший рівень проблемних кредитів також є в оптовій торгівлі (35,6%), аналогічно загальному портфелю кредитів.

На 2-му місці також галузь переробки та виробництво – 24,4%.

Тільки в галузі О (державне управління та охорона) частка проблемних активів менша від 20% у гривні та іноземних валютах. У галузях J (інформація та телекомунікації), М (професійна, наукова та технічна діяльність), Р (освіта), D (постачання електроенергії та газу) частка проблемних кредитів менша 20%, проте у кожній з галузей є частка проблемних кредитів у гривні або валюті понад 20%.

Найбільша ж частка проблемних кредитів є в галузі ОО (Інше (для фізичних осіб (у т.ч. приватних нотаріусів та адвокатів) та нерезидентів)) – 94,1%. На 2-му місці сектор R (мистецтво, спорт і відпочинок) – 83,4%, однак обсяги кредитування цього сектору є незначними (340 млн грн.).

79% проблемних кредитів має галузь F (будівництво). Цей сектор має такі особливості:

– 26 986 285 тис. грн. кредитів було видано державними «Укрексімбанк», «Приватбанк» та «Ощадбанк» (68,5% усіх кредитів системи);

– 26 362 282 тис. грн. кредитів «Укрексімбанк», «Приватбанк» та «Ощадбанк» є проблемними (97,7% від загальної суми виданих цими банками і 84,7% проблемних кредитів загалом).

Цей факт свідчить про непрозору систему кредитування цієї галузі з боку основних банків країни – по факту

NPL приватних банків станом на 01.02.2019 року

тис. грн.	Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Частка NPL		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
29 АТ «БАНК АЛЪЯНС»	-	-	-	0,0%	0,0%	0,0%
43 АТ «АЛЪТБАНК»	548	548	-	0,3%	0,4%	0,0%
49 Полікомбанк	160 907	152 487	8 421	38,0%	43,4%	11,8%
62 АТ «ТАСКОМБАНК» (системний)	1 125 462	607 098	518 364	9,7%	11,7%	8,0%
72 ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ»	124	124	-	70,9%	70,9%	-
95 АТ «ОКСІ БАНК»	36 603	21 230	15 373	14,9%	24,6%	9,6%
96 АТ «А – БАНК»	26 822	26 822	-	16,7%	34,9%	0,0%
101 АКБ «ІНДУСТРІАЛБАНК»	425 041	425 041	-	17,8%	29,8%	0,0%
105 ПАТ «МТБ БАНК»	48 884	45 790	3 094	2,9%	4,1%	0,6%
106 Акціонерний банк «Південний» (системний)	1 591 674	679 109	912 565	9,5%	8,7%	10,3%
113 АТ «Полтава-банк»	143 234	143 234	-	14,9%	17,4%	0,0%
115 АТ «ПУМБ» (системний)	7 362 084	3 563 335	3 798 749	29,9%	26,8%	33,6%
123 АТ «БАНК «ГРАНТ»	103 388	29 188	74 200	9,6%	4,3%	19,0%
126 АТ «МЕГАБАНК», Харків	690 788	160 630	530 157	10,5%	7,4%	11,9%
133 АТ «АСВІО БАНК»	59 459	57 287	2 172	16,9%	19,0%	4,3%
143 АТ «КОМІНВЕСТБАНК»	196 566	79 084	117 481	28,0%	26,4%	29,2%
146 ПАТ «БАНК «УКРАЇН. КАПІТАЛ»	110 433	98 518	11 915	29,9%	38,4%	10,6%
191 АТ АКБ «АРКАДА»	-	-	-	0,0%	0,0%	0,0%
205 АТ «МетаБанк»	7 838	7 838	-	1,9%	1,9%	0,0%
206 АТ «Місто Банк»	410 148	227 597	182 551	71,3%	75,9%	66,2%
231 АТ «ЮНЕКС БАНК» м. Київ	117 089	58 233	58 856	34,6%	20,9%	96,8%
241 АТ «АЙБОКС БАНК»	88 969	85 959	3 010	21,8%	22,9%	9,3%
242 АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (системний)	110 503	27 020	83 484	9,1%	6,8%	10,2%
243 АТ «КБ «ЗЕМЕЛЬНИЙ КАПІТАЛ»	29 381	29 381	-	6,0%	6,9%	0,0%
270 АТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	4 263 726	762 561	3 501 165	68,7%	38,0%	83,5%
286 АТ «АБ «РАДАБАНК»	259 399	246 157	13 242	28,3%	30,7%	11,3%
288 АБ «КЛІРИНГОВИЙ ДІМ»	444 276	429 872	14 404	46,8%	53,0%	10,4%
305 ПАТ «БАНК ВОСТОК»	354 440	181 191	173 249	5,4%	6,0%	4,9%
311 АТ «БАНК ТРАСТ-КАПІТАЛ»	20 462	-	20 462	20,2%	0,0%	100,0%
317 ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	11 243 882	7 407 302	3 836 580	52,1%	41,7%	100,0%
320 БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	736 704	139 446	597 258	23,0%	17,6%	24,8%
326 АТ «АКБ «КОНКОРД»	59 678	59 678	-	10,4%	14,1%	0,0%
377 АТ «УКРБУДІНВЕСТБАНК»	80 641	63 848	16 793	19,1%	21,6%	13,3%
381 АТ «МОТОР-БАНК»	14 446	14 446	-	2,1%	4,4%	0,0%
386 АТ «КБ «ГЛОБУС»	125 087	125 087	-	16,3%	16,4%	0,0%
389 АТ «МІБ»	986 365	137 961	848 404	38,9%	12,8%	58,3%
392 ПуАТ «КБ «АКОРДБАНК»	10 430	10 430	-	1,9%	2,0%	0,0%
394 АТ «БАНК 3/4»	13 260	13 260	-	9,1%	9,1%	-
395 АТ «СПБ»	53 629	44 642	8 988	10,8%	12,3%	6,8%
402 АТ «ВЕРНУМ БАНК»	241 473	241 473	-	98,1%	98,1%	-
460 АТ «БАНК СІЧ»	161 110	114 533	46 577	34,8%	43,3%	23,5%
553 АТ «БАНК АВАНГАРД»	50 513	50 513	-	30,7%	43,6%	0,0%
634 АТ «БАНК «ПОРТАЛ»	78 307	78 307	-	36,7%	36,7%	-
694 АТ «КРИСТАЛБАНК»	98 612	98 612	-	31,0%	32,0%	0,0%
774 АТ «РВС БАНК»	1 118	1 118	-	0,9%	1,4%	0,0%

NPL за видами економічної діяльності станом на 01.02.2019 року

тис. грн.	Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Частка NPL		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
00	63 066 656	515 663	62 550 993	94,1%	39,1%	95,2%
A	14 189 882	11 114 397	3 075 485	21,0%	22,5%	16,9%
B	4 381 039	108 718	4 272 321	41,6%	5,5%	49,9%
C	127 009 377	20 406 123	106 603 254	60,7%	35,4%	70,4%
D	10 597 442	1 569 429	9 028 014	18,6%	20,5%	18,3%
E	446 395	228 292	218 103	40,1%	46,2%	35,3%
F	31 126 745	22 054 676	9 072 070	79,0%	81,1%	74,3%
G	185 198 107	158 490 407	26 707 700	64,0%	70,4%	41,4%
H	17 430 027	5 158 932	12 271 095	41,0%	31,0%	47,5%
I	646 727	116 992	529 735	25,4%	8,1%	48,3%
J	478 508	141 680	336 828	6,3%	2,1%	39,6%
K	2 441 386	1 961 624	479 762	28,3%	30,9%	21,0%
L	47 129 825	19 303 526	27 826 300	70,5%	66,8%	73,3%
M	7 001 410	2 487 683	4 513 727	16,1%	10,8%	22,2%
N	7 342 931	5 942 179	1 400 752	68,5%	82,1%	40,1%
O	913	913	-	6,8%	6,8%	-
P	5 451	3 574	1 878	16,5%	11,4%	100,0%
Q	343 036	47 840	295 196	23,8%	7,7%	35,8%
R	284 100	63 028	221 072	83,4%	59,4%	94,3%
S	471 532	407 706	63 825	65,3%	61,9%	99,6%
ВСЬОГО	519 591 487	250 123 378	269 468 109	56,1%	54,1%	58,1%

Таблиця 7

Якість кредитного портфеля у розрізі банків за формою власності станом на 01.02.2020 року

тис. грн.	Залишки коштів за непрацюючими кредитами, наданими суб'єктам господарювання			Частка NPL		
	усього	національна валюта	іноземна валюта	усього	національна валюта	іноземна валюта
Державні	350 197 205	209 001 519	141 195 687	71,7%	76,2%	65,9%
Іноземні	82 841 250	13 960 601	68 880 649	34,6%	13,6%	50,3%
Приватні	15 536 531	7 246 037	8 290 494	16,4%	14,6%	18,4%
	448 574 986	230 208 156	218 366 830	54,6%	54,0%	55,1%
		51,3%	48,7%			
З них. Системні	367 947 534	216 489 446	151 458 088			
	82,0%	94,0%	69,4%			

державні гроші виводилися з банків через будівельні компанії, діяльність яких потрібно окремо перевіряти.

Окрему увагу потрібно приділити проблемним кредитам у галузі оптової торгівлі.

155 358 144 тис. грн. проблемних кредитів на галузь оптової торгівлі було сформовано знову ж «Укресімбанк», «Приватбанк» та «Ощадбанк» (83,9% проблемних кредитів цієї галузі).

Як і у разі з будівництвом, сфера оптової торгівлі є способом виведення коштів з банку, і в цій сфері знову таки ж на перших місцях 3 основні державні банки.

Проведемо аналогічний аналіз кредитного портфеля станом на 01.02.2020 р. і зробимо висновки щодо здійсненої роботи банками у сфері проблемних кредитів.

За рік діяльності відбулися такі зміни:

– кредити банківської системи зменшилися на 104 061 680 тис. грн. – за рахунок зменшення валютних кредитів на 67 584 195 тис. грн.;

– гривневі кредити стали більшими за валютні кредити – деякою мірою цей факт викликаний зміцненням гривні щодо іноземних валют у 2019 році;

– проблемні кредити зменшилися на 71 016 501 тис. грн. – основне скорочення валютних проблемних кредитів (51 101 280 тис. грн.);

– частка проблемних кредитів у гривні стала більшою за аналогічний показник валютних кредитів;

– основне зменшення кредитування спостерігається з боку іноземних банків (-44 383 814 тис. грн.), що спричинене не тільки скороченням проблемного

портфеля на 28 368 102 тис. грн, а й зменшенням кредитування української економіки на 16 015 712 тис. грн.;

– частка державного кредитного портфеля виросла на 3,0 п. п.;

– частка проблемного портфеля державних банків зросла також на 5,7 п. п.;

– частка кредитного портфеля системних банків зросла 3,0 п. п., за зменшення кредитного портфеля на 53 912 223 тис. грн.;

– частка проблемного портфеля системних банків зросла на 3,8 п. п., за зменшення проблемного кредитного портфеля на 38 320 399 тис. грн.

Основні зміни по банках:

1) «Приватбанк» збільшив обсяг кредитування на 466 809 тис. грн. зі зростанням кредитування у гривні на 2 356 192 тис. грн. При цьому загальний обсяг проблемних кредитів зменшився на 1 584 316 тис. грн., але валютні проблемні кредити зменшилися на 2 660 646 тис. грн. У свою чергу зростання кредитування у гривні й далі супроводжується зростанням проблемних кредитів;

2) не враховуючи зростання кредитного портфеля «Альфа-банк» у зв'язку з приєднанням «Укрсоцбанку», найбільший приріст кредитного портфеля мають «Банк Альянс» (+615 186 тис. грн.), «МТБ Банк» (+539 492 тис. грн.), «Львів» (+512 256 тис. грн.), «КРЕДОБАНК» (+403 008 тис. грн.), «КІБ» (+370 446 тис. грн.);

3) «Львів» та «МТБ Банк» наростили рівень проблемних кредитів понад 144 млн. грн. кожен за зростання обсягів кредитування;

4) «ПРОКРЕДИТ БАНК» зменшив кредитний портфель на 553 323 тис. грн., при цьому проблемний портфель зріс на 173 034 тис. грн., «КОМІНВЕСТБАНК» зменшив кредитний портфель на 193 458 тис. грн. зі зростанням проблемних кредитів на 133 410 тис. грн.

5) європейські банки, які зменшують кредитний портфель: «УКРСИББАНК» – 5 736 743 тис. грн. (скорочення проблемних кредитів на 1 326 430 тис. грн.), «Райффайзен Банк Аваль» – 2 885 678 тис. грн. (скорочення проблемних кредитів на 472 333 тис. грн.), «СІТІБАНК» – 2 137 061 тис. грн. (зростання проблемних кредитів на 11 164 тис. грн.), «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК» – 1 717 654 тис. грн. (скорочення проблемних кредитів на 981 892 тис. грн.);

6) системні банки з приватним капіталом: «Південний» зменшив кредитний портфель на 2 328 633 тис. грн. за скорочення розміру NPL на 152 862 тис. грн., «ПУМБ» зменшив кредитний портфель на 742 303 тис. грн. за скорочення NPL на 3 366 902 тис. грн., «ТАСКОМБАНК» зменшив кредитний портфель на 399 647 тис. грн. за скорочення NPL на 251 113 тис. грн.;

7) російські банки продовжують поступовий вихід з українського ринку. «Промінвестбанк» зменшив кредитний портфель на 11 011 906 тис. грн. в основному через зменшення проблемних кредитів на 10 186 587 тис. грн. «Сбербанк» зменшив кредитний портфель на 10 910 031 тис. грн., також зменшивши обсяг проблемних кредитів на 8 525 612 тис. грн.;

8) державні банки: «Укресімбанк» зменшив кредитний портфель на 24 148 920 тис. грн. (зменшення проблемних активів на 15 494 879 тис. грн.), «Ощадбанк» зменшив кредитний портфель на 3 998 814 тис. грн. (зменшення проблемних кредитів на 9 601 972 тис. грн.), «Укргазбанк» зменшив кредитний портфель на 5 885 167 тис. грн. (зростання проблемних кредитів 639 741 тис. грн.);

9) європейські банки, які нарощують кредитний портфель: «ОТП» – 289 539 тис. грн. (скорочення проблемного портфеля на 729 250 тис. грн.), «ІНГ Банк Україна» – 171 082 тис. грн. (зменшення проблемного портфеля на 93 670 тис. грн.).

10) «Банк Кредит Дніпро» зменшив кредитний портфель на 1 591 373 тис. грн., при цьому зменшився обсяг проблемних кредитів на 1 053 449 тис. грн.

Ситуація з кредитуванням галузей економіки:

1) спостерігається збільшення обсягів кредитування галузей К (фінансова і страхова діяльність) – 14 306 981 тис. грн., І (тимчасове розміщення і організація харчування) – 3 195 025 тис. грн., N (діяльність у сфері адміністративного обслуговування) – 629 094 тис. грн.;

2) має місце суттєве зменшення кредитування таких галузей: С (переробка і виробництво) – 32 689 723 тис. грн., М (професійна, наукова і технічна діяльність) – 30 868 586 тис. грн., F (будівництво) – 13 158 737 тис. грн., L (операції з нерухомим майном) – 12 896 881 тис. грн., Н (транспорт і складське господарство) – 12 139 152 тис. грн., А (сільське господарство) – 10 301 329 тис. грн., G (оптова і роздрібна торгівля) – 4 262 934 тис. грн., В (видобуток корисних копалин) – 3 083 702 тис. грн.;

3) зростання фінансування сектору К (фінансова і страхова діяльність) супроводжується зростанням проблемних активів на 13 040 245 тис. грн.

Висновки:

– Розмір проблемних активів банківського сектору України продовжує залишатися критичним.

– Аналіз наукових досліджень не розкриває конкретні приклади виникнення NPL.

– Основна частина проблемної заборгованості припадає на сектори будівництва, промислової переробки та виробництва.

– Системні європейські банки зменшують частку NPL.

– Основну частку проблемних активів становлять кредити, видані державними банками та банками з російським капіталом.

– Системні європейські банки зменшують кредитний портфель і виходять з українського ринку, що є передумовою до погіршення інвестиційного клімату в Україні.

– Зростання кредитування фінансового сектору є проблемним.

– Запобіжні засоби з боку НБУ відображаються у зменшенні розмірів NPL по системі, що свідчить про ефективні дії у напрямі запобігання виникненню проблемної заборгованості та поступове оздоровлення системи.

– Ситуація з коронавірусом у світі відобразиться на стані кредитного портфеля банків і призведе до збільшення рівня NPL на найближчі два-три роки.

Подальше вивчення теми проблемних кредитів актуальне на прикладі конкретних NPL за останні

роки. Розгляд конкретного випадку дасть змогу зрозуміти першопричини виникнення «токсичних» кредитів у банківській системі і розробити більш дієву методологію для покращення системи оцінки ризиків під час видачі кредитів.

Список літератури:

1. Слобода Л., Дунас Н. Напрями вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період. Вісник Національного банку України. 2011. № 4. С. 46–51.
2. Гладких Д. Основні напрями активізації корпоративного кредитування в Україні в контексті посткризового відновлення банківської системи : аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/korp_kred-54d71.pdf. (перегляд 08.05.2020)
3. Коць О., Ільчук П., Карпів О. Сутність проблемних кредитів банків та управління ними. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 22. С. 806–810. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/152.pdf>. (перегляд 08.05.2020)
4. Офіційний сайт Європейського центрального Банку. URL: <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me/html/npl.en.html> (перегляд 08.05.2020)
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123459&cat_id=123218 (перегляд 08.05.2020)

References:

1. Sloboda L., Dunas N. (2011) Napriamy vdoskonalennia roboty bankiv Ukrainy z problemnymy aktyvamy v postkryzovyi period [Directions for improving the work of Ukrainian banks with problem assets in the post-crisis period]. Visnyk Natsionalnoho Banku Ukrainy, n. 4, pp. 46-51.
2. Hladkykh D. Osnovni napriamy aktyvizatsii korporativnoho kredytuvannia v Ukraini v konteksti postkryzovoho vidnovlennia bankivskoi systemy: analitychna dopovid. [The main directions of intensification of corporate lending in Ukraine in the context of post-crisis recovery of the banking system: an analytical report]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. (electronic journal), Available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/korp_kred-54d71.pdf. (accessed 08 May 2020).
3. Kots O., Ilchuk P. Karpiv O. (2018) Sutnist problemnykh predyativ bankiv ta upravlinnia nymy. [The essence of problem loans of banks and their management.]. Global and national economic problems, n. 22, pp. 806–810. (electronic journal), Available at: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/152.pdf>. (accessed 08 May 2020).
4. Ofitsiyni sait Yevropeiskoho Tsentralnoho Banku [Official site of the European Central Bank]. Available at: <https://www.ecb.europa.eu/explainers/tell-me/html/npl.en.html> (accessed 08 May 2020).
5. Ofitsiyni sait Natsionalnoho Banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. Available at: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123459&cat_id=123218 (accessed 08 May 2020).

УПРАВЛЕНИЕ НЕРАБОТАЮЩИМИ КРЕДИТАМИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ КАК ФАКТОР УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО КРЕДИТОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена анализу неработающих активов банковской системы Украины. Проанализирована доля неработающего портфеля в целом и в разрезе банков по форме собственности и видам экономической деятельности предприятий. Трансформация украинской экономики находит свое отражение в изменениях законодательства в финансовом секторе, в первую очередь в Постановлениях Национального Банка Украины. Опыт зарубежных стран, сотрудничество с Международным валютным фондом и другими финансовыми институтами мировой системы позволили перейти на новый уровень оценки рисков в направлении кредитования юридических лиц на территории Украины. Отсутствие четкой системы регулирования рисков, непрозрачность ведения деятельности со стороны заемщиков, значительное политическое давление на банковскую систему в период с 2011 по 2014 годы, монополия определенных групп банков на банковском рынке, отсутствие четких бизнес-стратегий банков стали предпосылками возникновения большого числа неработающих кредитов в Украине.

Ключевые слова: *неработающий кредит (NPL), кредитный портфель, банковская система, отрасль экономики.*

MANAGEMENT OF NON-PERFORMING LOANS OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE AS A FACTOR OF EFFECTIVE LENDING TO THE ECONOMY

The article is devoted to analysis of non-operating assets of the banking system of Ukraine. The share of non-performing loans as a whole and in terms of banks by the form of ownership and type of economic activity of enterprises was analyzed. The transformation of the Ukrainian economy is reflected in the changes in the legislation in the financial sector; first of all, by the Resolutions of the National Bank of Ukraine. Experience of foreign countries, cooperation with the International Monetary Fund and other financial institutions of the world system allowed to move to a new level of risk assessment in the direction of lending to legal entities in the territory of Ukraine. Lack of a clear system of risk management, opacity of activity by borrowers, significant political pressure on the banking system between 2011 and 2014, monopoly of certain groups of banks in the banking market, lack of clear business strategies of banks became prerequisites for the emergence of a large number of non-performing loans in Ukraine. The results of the study demonstrate a significant portion of non-performance loans. These are mainly loans from state banks and banks with Russian capital. The introduction of international experience in dealing with non-working assets does not reveal concrete examples of the emergence of such assets in the territory of Ukraine. Lending to industries such as construction, trade, manufacturing and processing needs higher risk assessment approaches. Concrete examples of work to reduce the non-working portfolio are the dynamics of the problem portfolio of banks during the last year. System banks with foreign capital work more effectively to eliminate non-performing assets. Analysis of specific examples of non-working assets is the next chain in the disclosure of non-performing loans by those. State regulation of competition with imported producers, reduction of tax burden on enterprises, introduction of state projects to maintain the performance of producers should be the first key to reducing the problem debt of banks. Expansion of the powers of banks to manage enterprises in case of borrowing in the structure of the balance sheet by more than 50% should also be considered and legalized.

Key words: non-performing loan (NPL), loan portfolio, banking system, industry.

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-48>

УДК 336.71

Новосолова О.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Херсонський національний технічний університету

Novosolova Olena

Kherson National Technical University

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКУ ТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ІНДИКАТОР ЕФЕКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто основні підходи до визначення ліквідності банку. Зазначено, що найважливішим аспектом ліквідності банку варто вважати узгодженість строків залучення та розміщення банківських ресурсів. Аналіз строкової структури активів та зобов'язань вітчизняних банків виявив значне переважання залучених коштів на вимогу та розміщення цих ресурсів здебільшого у середньо- та довгострокові активи, що генерує значний ризик ліквідності банківської системи. У роботі досліджено дотримання нормативів ліквідності загалом у банківській системі. Обґрунтовано, що розрахунок нормативів банківської діяльності на рівні системи некоректно відображає зміни рівня ліквідності, більш доцільним є моніторинг нормативів для кожного конкретного банку. Досліджено динаміку операцій НБУ з надання кредитів рефінансування та продажу депозитних сертифікатів банкам України. Визначено основні проблемні аспекти забезпечення оптимального рівня ліквідності банківської системи України та шляхи їх нейтралізації.

Ключові слова: ліквідність банку, нормативи ліквідності, облікова ставка, активи, зобов'язання, рефінансування, депозитні сертифікати НБУ.

Постановка проблеми. Фінансовий сектор в Україні, як і в багатьох інших країнах, є банкоцентричним, а отже, саме через банківські установи акумулюється,

трансформується та перерозподіляється основна частина заощаджень господарюючих суб'єктів. Фінансово стійкий та надійний банківський сектор виступає